

13

ההסתדרות הציונית
והעליה הבלתי ליגלית לארץ ישראל
מראשית הכיבוש הבריטי
ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה

חיבור לשם קבלת תואר
"דוקטור לפילוסופיה"

מאת

יצחק אבנרי



הוגש לסנאט של אוניברסיטת תל-אביב

חנוכה תשי"ח
(דצמבר 1979)

כרך ב

ר ש ל מ ת ה מ ק ו ר ר ו ת

מקורות ארכיוניים (לפי סדר אלף-ביתי)

השתמשי בתיקים, מסמכים ותעודות השמורים במוסדות הארכיוניים הבאים:

1. ארכיון בית לוחמי הגיטאות - קיבוץ לוחמי הגיטאות.
2. ארכיון דוד בן גוריון - מדרשת שרה בוקר.
3. ארכיון הועד הפועל של ההסתדרות - תל אביב.
בזמנו ראיתי את החומר הארכיוני בבית הועד הפועל של ההסתדרות,
מאז הועבר משם והוא מצוי כיום בארכיון העבודה.
4. ארכיון העבודה - תל אביב.
5. ארכיון מפא"י (נקרא כיום ארכיון תנועת העבודה) - בית ברל, צופית.
6. ארכיון הקיבוץ המאוחד - קיבוץ עין חרוד מאוחד - יד טבנקין, אפעל.
בזמנו ראיתי את החומר הארכיוני בקיבוץ עין חרוד מאוחד, מאז הועבר
משם ורובו מצוי כיום ביד טבנקין באפעל, מיעוטו מצוי בארכיון בית
לוחמי הגיטאות, בקיבוץ לוחמי הגיטאות.
7. ארכיון הקיבוץ הארצי - קיבוץ מרחביה.
8. ארכיון קיבוץ גבעת חיים מאוחד.
9. ארכיון תולדות ה"הגנה" - תל אביב.
10. גנזך המדינה - ירושלים.
בגנזך מצויים גם צילומי תעודות של משרד החוץ הבריטי (F.O.)
המוזכרים במחקר.
11. הארכיון הציוני המרכזי - ירושלים.
12. מכון ז'בוטינסקי - תל-אביב.

DS12

לית ל
000002107

13. חלקים שונים מיומן בן גוריון, כדקתי במוסדות הבאים: ארכיון דוד בן גוריון, כמדרשת שדה בוקר; ארכיון תולדות ה"הגנה"; ארכיון מפא"י ובארכיון הציוני המרכזי. היומן מצוטט תמיד בקיצור י.ב.ג. עם תאריך הרישום.
- כדי למנוע אי-הבנות, הנני מפנה את תשומת הלב לכך, כי בארכיון תולדות ה"הגנה", שמורה חטיבה ארכיונית המכונה בשם: ארכיון בן גוריון, וזאת בנוסף לקטעי היומן של דוד בן גוריון, המצויים שם.

פרסומי תעודות של גורמים ממשלתיים וציבוריים (לפי סדר כרונולוגי)

פרסומים כלליים

14. מרחביה, חן-מלך. הציונות; אוצר התעודות הפוליטיות. ירושלים, 1943.
15. אטיאש, משה (מכנס ועורך). ספר התעודות של הוועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ ישראל, תרע"ח-תש"ח / 1918-1948. ירושלים, תשכ"ג/1963.

פרסומי ממשלת ארץ ישראל

16. [ארץ ישראל, ממשלת]. דין וחשבון של ועדת החקירה שנחמנתה מאת הווד מעלתו הנציב העליון לפלשתינא (ארץ ישראל) לחקר הבלכולים בעיר יפו והסביבה בחודש מאי 1921. ירושלים, אוקטובר 1921.
17. [ארץ ישראל, ממשלת]. הרצאת ועדת החקירה על המהומות בפלשתינא (ארץ ישראל) בחודש אוגוסט שנת 1929; הוגשה על ידי מזכיר הממלכה לעניני המושבות לבית הנבחרים בפקודת הווד מלכותו. [ירושלים], מרס 1930.
18. [ארץ ישראל, ממשלת]. הרצאת הוועדה המלכותית לפלשתינא (ארץ ישראל); הוגשה לפרלמנט על ידי מזכיר הממלכה לעניני המושבות בפקודת הווד מלכותו, בחודש יולי 1937. [ירושלים], 1937.

DS12

לית ל
00000

[Palestine Government, Department of Statistics] Vital Statistic .19
Tables 1922-1945. Jerusalem, 1947.

פרטומי ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית

- .20 [ההסתדרות הציונית העולמית, המחלקה לארגון ולהסברה]. ל' ציוני דרך
כציונות; 30 תעודות מן הארכיון הציוני המרכזי. ירושלים, תשל"ח/1978.
- .21 פרוינדליך יהושע; יוגב גרליה (עורכים). הפרוטוקולים של הועד הפועל
הציוני 1919-1929. כרך ראשון: פברואר 1919 - ינואר 1920. תל אביב,
תשל"ה/1975.
- .22 [Zionistische Organisation]. Konferenz der Palästina - Aemter
Zentral- und Osteuropas und der Zionistischen Sonderverbände in
Mährisch-Ostrau (14 bis 17 oktober 1920); Protokoll. Wien [1920?].
- .23 [הנהלת ההסתדרות הציונית]. דין וחשבון האקסקוטיבה של ההסתדרות הציונית
לפני הקונגרס השנים עשר בקרלסבר שנת תרפ"א; הדו"ח ההסתדרותי. לונדון,
[1921].
- .24 [הנהלת ההסתדרות הציונית]. עבודה ציונית במשך 1921-1922; דו"ח של
האקסקוטיבה הציונית לפני האסיפה הציונית השנתית בקרלסברד באלול תרפ"ב.
[לונדון, 1922].
- .25 [הנהלות ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית].
ספר ראשון: דין וחשבון האקסקוטיבה של ההסתדרות הציונית לקונגרס השבעה עשר
כבזל, ל' ביוני - י' ביולי 1931. לונדון, 1931.
ספר שני: דין וחשבון האקסקוטיבה של הסוכנות היהודית למועצת הסוכנות.
לונדון, 1931. [שני ספרים בכרך אחד].

DS12 .

לית ל

000002107

- [Zionistische Organisation]. Protokoll der Verhandlungen des XV .26
Zionisten-Kongresses, Basel, 30 August bis 11 September 1927.
London, 1927.
- Idem. Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XVII .27
Zionisten Kongresses und der Zweiten Tagung des Council der Jewish
Agency for Palestine, Basel, 30 Juni bis 17 Juli 1931. London, 1931.
- .28 [הנהלות ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית]. דין וחשבון האקסקוטיבה של
ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית לקונגרס הציוני השמונה-עשר ולמועצת
הסוכנות היהודית בפרג, כ"א באוגוסט - ב' בספטמבר 1933. לונדון, 1933.
- .29 [הנהלת ההסתדרות הציונית]. מושב הועד הפועל הציוני בירושלים, ט'-כ' ניסן
תרצ"ד. ירושלים-לונדון, חש"ד [בערך 1934].
- .30 [הנהלת ההסתדרות הציונית] הקונגרס הציוני הי"ט והמושב הדביעי של מועצת
הסוכנות היהודית בלונדון, כ"א באב - ה' כאלול תרצ"ה / 20 באוגוסט -
6 בספטמבר 1935. דין וחשבון סטנוגרפי. ירושלים, 1937.
- .31 [הנהלות ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית]. הקונגרס הציוני העשרים
והמושב החמישי של מועצת הסוכנות היהודית בציריך, כ"ו באב - י"ד כאלול
תרצ"ז / 3-21 באוגוסט 1937. דין וחשבון סטנוגרפי. ירושלים, חש"ד
[בערך 1938].
- .32 [הנהלות ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית]. דין וחשבון של הנהלת
ההסתדרות הציונית והנהלת הסוכנות היהודית לארץ ישראל מוגש לקונגרס הציוני
הכ"א ולמועצה השישית של הסוכנות היהודית בג'נבה, אלול תרצ"ט / אוגוסט 1939.
ירושלים, תרצ"ט / 1939.
- .33 [הנהלת הסוכנות היהודית]. הדין וחשבון המדיני של הנהלת הסוכנות היהודית
לארץ ישראל מוגש לקונגרס הציוני הכ"א ולמועצה השישית של הסוכנות היהודית
בג'נבה, אלול תרצ"ט/אוגוסט 1939. ירושלים, תרצ"ט/1939.

DS12

לית ל

000002107

34. [הנהלת ההסתדרות הציונית]. הקונגרס הציוני הכ"א ג'נבה, 'א-ט' באלול תרצ"ט/16-25 באוגוסט 1939; דין וחשבון סטנוגרפלי. ירושלים, חש"ד [בערך 1940].

פרסומי הועד הפועל של ההסתדרות

35. [ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, הועד הפועל]. שנתון ההסתדרות תשכ"ה; מפעולות ההסתדרות בשנת תשכ"ד (ספטמבר 1963 - ספטמבר 1964). תל אביב, תשכ"ה.

ספרות על עניני עליה (לפי סדר אלף-בית)

36. אופנהיים, יצחק. 'גלגולי דעות ואידיאולוגיה של "החלוץ" בפולין - השלטת ההכשרה הקבועה'. ציון, שנה מ"ב, חוברת ג'-ד'. ירושלים, תשל"ז/1977.
37. ארז, יהודה (עורך). ספר העליה השלישית. תל אביב, תשכ"ד/1964.
ברלס, חיים. 'העליה בתקופת 1919-1923'.
גולדין-זהבי, משה. 'עלית רוסלאן'.
חניש, מאיר. 'וינה על סף העליה השלישית'.
קדמן-קויפמן, ליאו. 'התכונה לעליה בגרמניה'.
קנב, יצחק. 'הימים הראשונים של החלוץ ברוסיה'.
38. בסוק, משה (עורך). ספר המעפילים תרצ"ד-תש"ו. ירושלים, תש"ז.
39. בראגינסקי, יהודה. עם חותר אל חוף. תל אביב, תשכ"ה.
40. ברלס, חיים. 'העליה בתקופת 1919-1923', בתוך ספר העליה השלישית (עורך ארז, יהודה). תל אביב, תשכ"ד/1964.
41. ברפל, יוסף. 'כיצד התחיל הדבר'. דבר, 7.8.1964.

DS12

לית ל

000002107

42. גולדין-זהבי, משה. 'עלית רוסלאן', בתוך ספר העליה השלישית (עורך ארז, יהודה). תל אביב, תשכ"ד/1964.
43. גורביץ, דוד. ספר סטטיסטי לארץ ישראל תרפ"ט-1929. ירושלים, תר"ץ.
44. גורביץ, דוד. חמש עשרה שנות עליה לארץ ישראל 1919-1934. ירושלים, תרצ"ה/1935.
45. גורביץ, דוד; גרץ, אהרון; בקי, רוברטו. העליה, הישוב והתנועה הטבעית של האוכלוסיה בארץ ישראל. ירושלים, תש"ה/1944.
46. גיל, בנימין. שלושים שנות עליה לארץ ישראל 1919-1949, דפי עליה. ירושלים, תש"י.
47. דובקין, אליהו. 'פורצים ועולים' (לתולדות העליה השלישית), בתוך החלוץ ליובל העשרים, קובץ מוקדש ליובל העשרים של הסתדרות החלוץ העולמית. עין חרוד, 1938.
48. הניש, מאיר. 'וינה על סף העליה השלישית', בתוך ספר העליה (עורך יהודה, ארז). תל אביב, תשכ"ד/1964.
49. הציונות: מאסף לתולדות התנועה הציונית והישוב היהודי בארץ ישראל, ה' (העורך יוגב גדליה). תל אביב, תשל"ח/1978.
- שפר, גבריאל. 'שיקולים פוליטיים בקביעת מדיניות בדיטניה בשאלת הגירת יהודים לארץ ישראל'.
50. זאב היים. 'אנחנו והעפלה הכנות לראשית ההעפלה'. הימאי הישראלי, אוקטובר 1964.
51. חבס, ברכה. פורצי השערים. תל אביב, תשי"ז.
52. טרומפלדור, יוסף. 'לפועלי ארץ ישראל', בתוך החלוץ ליובל העשרים, קובץ מוקדש ליובל העשרים של הסתדרות החלוץ העולמית. עין חרוד, 1938.

DS11

לית ל

000002107

53. לזר-ליטאי, חיים. אף על פי. תל אביב, תשי"ט.
54. ליבנה, צבי. פרקי העליה השלישית, מכניסת הבריטים לארץ עד ועידת
ההסתדרות תרע"ט - תרפ"א. תל אביב, תשי"ח.
55. מוסק, משה. בריטניה ומדיניות העליה לארץ ישראל 1918-1929. עבודת מ.א.
56. מוסק, משה. 'הרברט סמואל ועיצוב הרפוסים הראשונים של מדיניות העליה',
בתוך פרקי מחקר בתולדות הציונות מוגשים לד"ר ישראל גולדשטיין בהגיעו
לגבורות. ירושלים, תשל"ו.
57. סופרסקי, יהושע. שאלת העליה לארץ ישראל. תל אביב, חשי"ד [בערך 1928].
58. ספר המעפילים תרצ"ד-תש"ו (עורך בסוק משה). ירושלים, תשי"ז.
59. ספר העליה השלישית (עורך ארז, יהודה). תל אביב, תשכ"ד/1964.
בלס, חיים. 'העליה בתקופת 1919-1923'.
גולדין-זהבי, משה. 'עלית רוסלאן'.
הניש, מאיר. 'וינה על סף העליה השלישית'.
קדמן-קויפמן, ליאו. 'התכונה לעליה בגרמניה'.
קנב, יצחק. 'הימים הראשונים של החלוץ ברוסיה'.
60. פינס, דן. החלוץ בכור תמהפכה, קורות הסתדרות החלוץ ברוסיה.
תל-אביב, תרצ"ח.
61. קדמן-קויפמן, ליאו. 'התכונה לעליה בגרמניה', בתוך ספר העליה השלישית
(עורך ארז, יהודה). תל אביב, תשכ"ד/1964.
62. קנב, יצחק. 'הימים הראשונים של החלוץ ברוסיה', בתוך ספר העליה השלישית
(עורך ארז, יהודה). תל אביב, תשכ"ד/1964.
63. שינד, זאב [דני]. 'חבלי התחלה', בתוך ספר המעפילים תרצ"ד-תש"ו.
(עורך בסוק, משה). ירושלים, תשי"ז.

DS12 |

לית ל

000002107

64. שפר, גבריאל. 'שקולים פוליטיים בקביעת מדיניות בריטניה בשאלת הגירת יהודים לארץ ישראל'. הציונות, ה' (העורך יוגב, גדליה). תל אביב, תשל"ח/1978.
65. Feilchenfeld, Werner; Michaelis, Dolf; Pinner, Ludwig. Haavara Transfer - nach Palästina und Einwanderung deutscher Juden 1933-1939. Tübingen, 1972.
66. Mossek, Moshe. Palestine Immigration Policy under Sir Herbert Samuel. London, 1978.

אגרות, אוטוביוגרפיות (זכרונות), ביוגרפיות, יומנים, כתבי אישים

(לפי סדר אלף-ביתי)

67. אולשן, יצחק. דין ודברים. ירושלים, 1978.
68. ארלוזורוב, חיים. יומן ירושלים. תל אביב, תשי"ט.
69. בנארי, ב. ובנעני, א. טרומפלדור פועלו ותקופתו. תל אביב, תשי"ך.
70. בן גוריון, דוד. אגרות (כינס וליווה ארז, יהודה).
ב' תרפ"א-תרפ"ח / 1928-1920. תל אביב, תשל"ג/1972.
ג' תרפ"ח-תרצ"ר / 1933-1928. תל אביב, תשל"ה/1954.
71. בן גוריון, דוד. במערכה. תל אביב, תשי"ז.
72. בן גוריון, דוד. זכרונות, א'-ה'. תל אביב, תשל"א-תשל"ד / 1971-1974.
73. בן גוריון, דוד. מדינת ישראל המחודשת. תל אביב, תשכ"ט/1969.
74. בן גוריון, דוד. מכתבים אל פולה ואל הילדים. תל אביב, תשכ"ח/1968.
75. בר זוהר, מיכאל. בן גוריון, א'. תל אביב, תשל"ה.

DS12

לית ל
000002107

76. [ויצמן חיים], כחבי חיים, ויצמן. אגרות, כרך ט', אוקטובר 1918-יולי 1920. ירושלים, תשל"ח.
77. ויצמן, חיים. מסה ומעש. ירושלים, תשי"ט.
78. טבנקין, יצחק. דברים. תל אביב, 1967.
79. יוספטל, גיורא. חייו ופועלו, מבחר כתבים, דברים שבעל פה, יומנים, מכתבים. תל אביב, תשכ"ג/1963.
80. כצנלסון, ברל. אגרות (כינס וליוו בהערות שרת, יהודה). ג', הרע"ח-תרע"ט / 1918-1919. תל אביב, תשל"ו/1976.
81. כצנלסון, ברל. אגרות (כינס וליוו בהערות ארז, יהודה). ד', תרע"ט-תרפ"ב / 1919-1922. תל אביב, תשל"ו/1970.
- ה', תרפ"ב-תרצ"א / 1921-1930. תל אביב, תשל"ד/1973.
82. כצנלסון, ברל. כתבים, א' - י"ב. תל אביב, תשי"ה-תשי"י.
83. לסקוב, שולמית. טרומפלדור, סיפור חייו. חיפה, 1972.
84. מילשטיין, אורי. קדמון וחבורתו [בליאוגרפיה של יוסף ברפל]. תל אביב, תשל"ה/1973.
85. מרדור, מוניה. שליחות עלומה. חיפה, תשי"ח/1957.
86. נורדאו, מאכס. כתבים נבחרים, א', זכרונות. תל אביב, חש"ד [בערך 1930].
87. נורדאו, מאכס. כתבים ציוניים, ר', נאומים ומאמרים 1915-1920 [עורך נתניהו, בן ציון]. ירושלים, תשב"ב.
88. ניומאן, עמנואל. בזירת המאבק הציוני, פרקי זכרונות. ירושלים, תשל"ח/1977.
89. קיש, פרידריק, ה. יומן ארץ ישראל. ירושלים, תרצ"ט.
90. רופין, ארתור. פרקי חיל, א' - ג'. תל אביב, תשכ"ח/1968.

DS12

לית ל

000002107

91. שרת [שרחוק], משה. יומן מדיני, א'-ד'. תל אביב, 1974-1968.
92. [Weizmann, Chaim]. The Letters and Papers of Chaim, Weizmann. Volume X: July 1920-December 1921. New Brunswick - Jerusalem, 1977.
93. idem. ibid. Volume XIV: July 1929 - October 1930. New Brunswick - Jerusalem, 1978.
94. idem. ibid. Volume XVII: August 1935 - December 1936, New Brunswick - Jerusalem, 1979.
95. idem. ibid. Volume XVIII: January 1937 - December 1938. New Brunswick - Jerusalem, 1979.

ספרות רקע כללי (לפי סדר אלף-בית)

96. אבן שושן [רוזנשטיין], צבי. תולדות תנועת הפועלים בארץ ישראל, ב', ג'. תל-אביב, תשכ"ו/1966.
97. אסף, מיכאל. התעוררות הערבים בארץ ישראל ובריחתם. תל אביב, 1967.
98. באואר, יהודה. דפלומטיה ומחתרת. מרחביה, 1966.
99. ביין, אלכס. תולדות ההתיישבות הציונית. תל אביב, תשי"ד.
100. גיל-הר, יצחק. 'משטר הכיבוש הצבאי הבריטי בארץ ישראל 1917-1920'. האומה, 32. ירושלים, ספטמבר 1971.
101. גלעדי, דן. הישוב בתקופת העליה הרביעית [1924-1929], בחינה כלכלית ופוליטית. תל אביב, תשל"ג/1973.

DS12

לית ל

000002107

102. הציונות: מאסף לתולדות התנועה הציונית והישוב היהודי בארץ ישראל, ג' (העורך קארפי דניאל). תל אביב, תשל"ד/1973.
- שפירא, יונתן. המחלוקת בין חיים ויצמן לבין לואי ברנדייס 1921-1919.
- ✓ שפר, גבריאל. תדמית הפלשתינאים והישוב כגורם בעיצוב המדיניות המנדטורית בשנות השלושים.
103. זוסף, ברנרד. השלטון הבריטי בארץ ישראל. ירושלים, תשי"ח.
104. כהן, חיים. הפעילות הציונית בעירק. ירושלים, תשכ"ט/1969.
105. כהן, יוחנן. הנוער הציוני צמיחתה של תנועה, ספר ראשון - עד מלחמת העולם השנייה. תל אביב, תשל"ו.
106. מאור, יצחק. התנועה הציונית ברוסיה מראשיתה ועד ימינו. ירושלים, תשל"ד/1973.
107. מדזיני, משה. עשר שנים של מדיניות ארץ ישראלית. ירושלים, תרפ"ח/1928.
108. סייקס, כריסטופר. מבלפור עד בוין. תל אביב, 1966.
109. ספר תולדות ההגנה (עורכים ומחברים שונים). שלושה כרכים בשמונה חלקים. ירושלים-תל אביב, 1954-1972.
110. פורת, יהושע. צמיחת התנועה הלאומית הערבית הפלשתינאית 1918-1929. תל אביב, 1976.
111. פריזל, אביתר. המדיניות הציונית לאחר הצהרת בלפור 1917-1922. תל אביב, תשל"ז/1977.
112. רופין, ארתור. שלושים שנות בנין בארץ ישראל. ירושלים, תרצ"ז.
113. שפירא, אניטה. המאבק הנכזב, עבודה עברית 1929-1939. תל אביב, תשל"ז/1977.
114. שפירא, יונתן. 'המחלוקת בין חיים ויצמן לבין לואי ברנדייס 1921-1919'. הציונות, ג'. תל אביב, תשל"ד/1973.

DS12

לית ל

000002107

- .115 שפר, גבריאל. 'חדמיית הפלשתינאים וחישוב כגורם בעיצוב המדיניות
המנדטורית בשנות השלושים'. הציונות, ג'. תל אביב, תשל"ד/1973.
- Adler-Rudel S. 'The Evian Conference on the Refugee Question', .116
Year Book XIII of The Leo Baeck Institute. London, 1968.
- [Esco Foundation]. Palestine; A Study of Jewish, Arab and British .117
Policies. Published for the Esco Foundation for Palestine.
New Haven, 1947.
- Heller, Celia. On the Edge of Destruction; Jews of Poland .118
between the two World Wars. New York, 1977.
- Hyamson, Albert M. Palestine under the Mandate 1920-1948, .119
London, 1950.

ע ת ו נ י ם (יומיים, שבועונים, ירחונים וכו')

- .120 העתון הרשמי (של ממשלת ארץ ישראל).
- .121 העולם (לונדון).
- .122 הפועל הצעיר.
- .123 הארץ.
- .124 ביוליטין הקיבוץ הארצי.
- .125 דבר.
- .126 חדשות הארץ (לאחר מכן תארץ).
- .127 ידיעות אחרונות.
- .128 ידיעות המרכז (מפא"י).

DS12

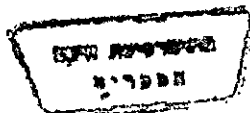
ליתל

000002107

- 129. ידיעות מזכירות מרכז "החלוץ" בפולין.
- 130. ידיעות פנימיות (מזכירות הועד הפועל של הקיבוץ הארצי).
- 131. הימאי הישראלי.
- 132. ליקוט אחדות העבודה.
- 133. למרחב.
- 134. סקירות הנהלת הסוכנות היהודית.
- 135. The Palestine Post.

כתבי עת וקבצים מדעיים

- 136. האומה, ירושלים.
- 137. הציונות: מאסף לתולדות התנועה הציונית והישוב היהודי בארץ ישראל.
יוצא לאור מטעם המכון לחקר הציונות על שם חיים ויצמן, אוניברסיטת תל אביב.
- 138. ציון: רבעון לחקר תולדות ישראל (ירושלים).
- 139. משואה: קובץ שנתי לתודעה השואה והגבורה (תל יצחק; תל אביב).



DS12

לית ל

000002107